

Kanunlar ve Hafıza: Fransa Parlamentosunda Kabul Edilen 2012 Soykırım İnkârı Yasası Üzerine*

Neslihan Temelat**

Giriş

“Bir devleti soykırım ile suçlama sorumluluğu siyasetçilere ait değildir.”¹ Fransa Ulusal Meclisi, Fransa-Türkiye Dostluk Grubu Başkanı ve Halk Hareketi Birliği (*Union pour un Mouvement Populaire - UMP*) üyesi Michel Diefenbacher, bu sözleri TBMM AB Uyum Komisyonu’nun Fransa’ya 2008 yılında gerçekleştirdiği bir resmi ziyaret sırasında sarfetmişti. Ancak Diefenbacher ve bazı milletvekillerinin uyarılarına rağmen, bundan yaklaşık dört yıl sonra, 22 Aralık 2011 tarihinde UMP milletvekili Valérie Boyer tarafından Ulusal Meclise sunulan yasa teklifi “*İrkçılığa karşı mücadele ve yasayla ta-*

* Bu çalışma, TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı tarafından Ocak 2012’de yayımlanan “Fransa Ulusal Meclisinin 2011 Soykırım İnkârına İlişkin Yasa Teklifi ve Yasama Süreci” başlıklı araştırma raporu esas alınarak hazırlanmıştır.

** Yasama Uzman Yardımcısı, Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, Eberhard-Karls Tübingen Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Doktora Öğrencisi.

¹ TBMM, “Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, 23. Dönem 1. ve 2. Yasama Yılları Faaliyet ve Değerlendirme Raporu”, Ankara: TBMM, 2011, s.35.

ninan soykırımların varlığının inkârının cezalandırılması”(bundan sonra “inkâr yasası” olarak adlandırılacaktır) başlığıyla kabul edilmiş ve müteakiben 23 Ocak 2012 tarihinde Senatoda onaylanarak yasalaşmıştır. Yasanın iptali için 77 senatör ve 65 milletvekili tarafından Fransa Anayasa Konseyine yapılan başvurular neticesinde 28 Şubat 2012’de, Anayasal ilkelere ve 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirine aykırı olduğu gerekçesiyle yasa iptal edilmiştir.

Bu çalışmada, Fransa Parlamentosunca kabul edilen 2012 inkâr yasası hukuki ve siyasi boyutlarıyla değerlendirilecektir. İlk bölümde, Fransa Parlamentosunun Ermeni soykırımı iddialarına ilişkin geçmiş yasama faaliyetlerine ve bununla ilgili siyasi ve konjonktürel faktörlere yer verilecektir. İkinci bölümde, yasa hükümleri ve yasama süreci anlatılacaktır. Üçüncü bölümde, yasanın Fransa Ulusal Meclisinin hafıza yasaları ile ilgili kabul etmiş olduğu rapora aykırılık unsurları değerlendirilecektir. Dördüncü bölümde ise yasa teklifinin meşruiyet dayanağı olan AB Çerçeve Kararına ve Avrupa normlarına uygunluğu tahlil edilecektir.

1. Fransa Parlamentosunun Ermeni Soykırımı İddialarına İlişkin Yasama Faaliyetleri ve Konjonktürel Faktörler

Ulusal Meclis (alt meclis) ve Senato (üst meclis) olmak üzere çift meclisli bir yapıya sahip olan Fransa Parlamentosu, “çalışan parlamento”dan ziyade “konuşan parlamento” olarak anılmaktadır.² Soykırım meselesinin parlamentoda konuşulması da yeni bir gelişme değildir. 1965 yılında Uruguay Parlamentosundan başlayarak bugün 20 parlamentoda 1915 olaylarını soykırım veya katliam olarak nitelendiren kararlar kabul edilmiştir. Bu kararların kabulünde, Ermeni lobisinin faaliyetlerinin etkisi büyüktür. Ermeni diasporası “milli dava” sayesinde buldukları ülkelerde asimile olmaktan kurtularak siyasi nüfuzlarını artırmışlardır. Bu ülkelerde, yasa koyucular da dış politika

² Steffani Winfried, ed., *Parlamentaris musohne Transparenz*, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1971.

aracı olarak yarar sağladıkları tasarıları “oylayarak hem belirli bir seçmen kitlesinin desteğini garantilemişlerdir, hem de Türkiye’ye karşı kullanılacak önemli bir siyasal ve ekonomik koz elde etmişlerdir.”³ Ancak Fransa’da soykırım iddialarının inkârının cezalandırılmasına varan yasama faaliyetleri çok yoğun bir düzeyde gerçekleşmiştir.

Ulusal Meclis, ilk olarak 29 Mayıs 1998’de “Fransa 1915 Ermeni soykırımını açıkça tanır” ilkesini benimsemiştir. Ancak bu beyan sadece Meclis kararı niteliğini taşımaktaydı. Bu konuda Parlamentoda kabul edilerek yürürlüğe konan ilk yasa 29 Ocak 2001 tarihli ve 2001-70 sayılı “1915 Ermeni Soykırımının Tanınmasına İlişkin Yasa”dır.⁴Fransa Anayasa Konseyi, 21 Nisan 2005 tarihli kararında anılan yasanın sadece deklarasyon niteliğinde olduğunu belirtmiştir.⁵

Herhangi bir hukuki yaptırım içermeyen 2001 yasanını müteakiben, bununla yetinmeyen parlamenterler tarafından sunulan Ermeni soykırımı iddialarının inkârının cezalandırılmasına yönelik çeşitli yasa teklifleri (*proposition de loi*) sunulmuş ancak yasalaşamamıştır. Bunların arasında, Sosyalist milletvekili Didier Migaud tarafından Nisan 2006’da Ulusal Meclise sunulan 3030 sayılı “29 Ocak 2001 tarihli ve 2001-70 sayılı 1915 Ermeni Soykırımının Tanınmasına İlişkin Yasanın Tamamlanmasına İlişkin Yasa Teklifi”⁶ 12 Ekim 2006 tarihinde Ulusal Meclis’te kabul edilerek Senatoya havale edilmiştir. Söz konusu teklif Senatoya gelmeden, dönemin Genişlemeden Sorumlu AB

³ Ermeni soykırımı iddialarını tanıyan ülkeler ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Aziz Aydın, “Çeşitli Ülke Parlamentolarında Kabul Edilen Ermeni Karar Tasarıları, Hükümetin ve TBMM’nin Tutumu,” TBMM Araştırma Merkezi, Mart 2011.

⁴ Legifrance, “Loi N° 2001-70 du janvier 2001 relative à la reconnaissance dugénoci de arménien de 1915,” <http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000403928>, Son Erişim: 6 Ocak 2012.

⁵ Pulat Tacar, “Bir Adil Bellek Sorunu Ya Da İfade Özgürlüğünün Sınırları Hakkında Bir AİHM Davası,” *Ermeni Araştırmaları*, No:40, 2011, s. 129.

⁶ Fransa Ulusal Meclisi, “Proposition de loi complétant la loi n° 2001-70 du janvier 2001 relative à la reconnaissance dugénoci de arménien de 1915 (N° 3030), ” 12.04.2006, <http://www.assemblee-nationale.fr/12/pdf/propositions/pion3030.pdf>, Son Erişim: 04.01.2012.

Komiseri Olli Rehn teklifin Fransız yasa koyucularını ilgilendiren bir mesele olmakla birlikte, Türkiye-AB ilişkilerini ciddi şekilde etkileyebileceğine işaret etmiştir.⁷ Yasa teklifi Fransız hükümetinin de karşı çıkmasıyla, Senato gündemine alınmamıştır.

5 Temmuz 2010 tarihinde Sosyalist Senatör Serge Lagache tarafından Senatoya sunulan benzeri bir yasa teklifi, Senato Kanunlar Komisyonunun teklifin Fransa Cumhuriyeti Anayasasına aykırı olmasına dayanarak kabul ettiği kabul edilemezlik önergesinin (*exception d'irrecevabilité*) 4 Mayıs 2011'de Senatoda benimsenmesiyle reddedilmiştir.⁸ Raportör Hyst, hafıza yasaları tartışmalarına değinerek Ermeni soykırımının inkârının kriminalize edilmesinin yaratacağı güçlükler, yasamanın tarihsel araştırmaların alanına girmesinin ve geçmişteki olayları hukuki açıdan nitelendirmesinin meşru olup olmadığına, ayrıca bunun Fransa-Türkiye ve Türkiye-Ermenistan ilişkilerindeki yakınlaşma üzerindeki diplomatik sonuçlarına dikkat çekmiştir. İlaveten, öngörülen düzenlemenin suç ve cezaların yasallığına ilişkin anayasa ilkesinin yanısıra düşünce ve ifade özgürlüğüne aykırı olduğu belirtilmiştir.⁹

Ancak, Ermenilerin Fransa'da en yoğun yaşadığı yerlerden biri olan Bouches de Rhône'yi temsil eden milletvekili Boyer'in Marsilya'da çalışan bir avukat olan Philippe Krikorian ile ortaklaşa hazırlayarak 18 Ekim 2011 tarihinde Ulusal Meclise sunduğu yeni yasa teklifi, 2010'da Senatoda görüşülen yasa teklifi ile ortak hükümler taşımasına rağmen, makyajlanıp AB hukukunu meşru temel alarak, uygun bir siyasi konjonktürde yeniden parlamentoya sunulmuştur.

Sözü edilen siyasi ve konjonktürel faktörler oldukça geniş ve giriftir.

⁷ Mark Beunderman, "Reh warns France against adopting Armenian genocide law," *EU Observer*, 10 Ekim 2006.

⁸ Senato İçtüzüğü Madde 44-2. Bkz. Fransa Senatosu, "Règlement du Sénat et Instruction Generale du Bureau", 1959, <http://www.senat.fr/reglement/reglement26.html#toc117>, Son Erişim: 24.12.2011.

⁹ Fransa Senatosu, "Rapport sur Proposition de Loi tendant à Réprimer la Contestation de l'existence du Génocide Arménien", 13.04.2011, <http://www.senat.fr/rap/110-429/110-4290.html>, Son Erişim: 24.12.2011.

Fransa’da ulusal seçim kampanyaları, Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili yasa tekliflerinin Parlamento gündemine gelmesini etkileyen önemli bir faktördür. Bununla beraber, yalnızca Fransa Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy’nin 2012 cumhurbaşkanlığı seçim kampanyası ile sınırlandırılmayacak bir takım iç ve dış mülahazalar söz konusudur. Bunlar arasında, Fransız siyasi sistemi, ulusal egemenlik ve küresel değerlerin öncüsü olma gibi nosyonların mevcudiyeti, Fransız siyasetçilerinin AB vizyonları ve Türkiye-AB ilişkilerine dair görüşleri Fransa’nın Türkiye’ye yönelik politikalarına nüfuz etmektedir.

Her şeyden önce “meşruluğunu Fransız Devriminden alan, kendi normatif mirası boyunca son medeniyetleşmeyi temsil eden Fransa”¹⁰ kendini küresel değerlerin temsilcisi gibi algılamaktadır. Bu durum, Fransa Parlamentosunun başka bir ülkenin iç işlerini ilgilendiren bir meseleyi kendi insan hakları sorunuymuş gibi söylemleştirecek ele almasında etkili olmuştur. Bazı Fransız parlamenterler, yasa teklifi üzerindeki görüşmeler sırasında sıklıkla teklifin insan haklarının korunmasına yönelik bir düzenleme olduğunu vurgulamışlardır.

İnkâr yasası, Ulusal Meclis gündemine 2012 cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce gelmiştir. Yasa teklinin büyük ölçüde Ermeni asıllı Fransız vatandaşlarını memnun etmek amacıyla gündeme getirildiği ileri sürülmüştür. Nitekim, Fransa’daki Ermenilerin sayısının Türklere yakın olmasına rağmen, Fransız siyasetçileri ve entelektüeller ile yakın ilişkilere sahip olduğu bilinmektedir. Ermeni soykırımı iddialarını destekleyen parlamenterlerin çoğunlukla Ermeni nüfusun yoğun olduğu bölgelerden seçildikleri görülmektedir. Ayrıca, Fransız siyasi sisteminde, siyasetçilerin seçmenlerini sadece ulusal düzeyde değil, yerel düzeyde de temsil etmesi, örneğin, Ulusal Meclis üyelerinin, milletvekilliğine ilaveten belediye başkanlığı ve bölge konseyinde görev almaları bu bağları güçlendirmektedir. Bununla beraber, sözkonusu girişimi, münhasıran, Fransa’da yaşayan ve sayısı yaklaşık 500 bin olan Ermeni toplumunu memnun etme adına yapılan bir girişim olarak nitelendirmek konuyu basite indirgemek olur.

¹⁰ İlhami Tanrıseven, “Sarkozy Türkiye’nin AB Üyeliğine Neden Karşı Çıkmaktadır?”, ORSAM, Temmuz 2011.

Fransa'daki bazı siyasi partilerin Türkiye karşıtı politikalar yürüttüğü bilinmektedir.¹¹Dış politikanın parti ayrışmasına yol açtığı ülkelerden biri olan Fransa'daki siyasi partiler, Türkiye'ye yönelik dış politika konusunda farklı görüşlere sahiptir. Milliyetçi, sağcı ve merkez partiler Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkarken, aşırı sağ ve sol partiler içerisinde bu konuda değişik görüşler bulunmaktadır. Özellikle sağ partiler milletçilik üzerinden diasporanın desteğini kazanmaya çalışmaktadır.¹²Sosyalistler ise bir yandan Türkiye'nin AB üyeliğine ılımlı bakarken, diğer yandan soykırım iddiaları ile ilgili yasa tekliflerine de destek vermektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere, 2001 Ermeni "Soykırımı"nı Tanıma Yasasının ve 2006'da Ulusal Mecliste kabul edilen yasa teklifinin mimarları Sosyalistlerdir. Eylül 2011'de düzenlenen Senato ara seçimlerinde Sosyalistlerin az farkla da olsa çoğunluğu elde etmeleri üzerine, Cumhurbaşkanı Sarkozy Ermeni politikasını revize etme ihtiyacı hissetmiştir. Ermenistan Başkanı Serj Sarkisyan'ın 28-29 Eylül 2011'de Fransa'ya yaptığı çalışma ziyaretinden sadece bir hafta sonra iade-i ziyarette bulunan Sarkozy 6-7 Ekim 2011'de Ermenistan'ın başkenti Erivan'a yaptığı resmi ziyarette, Türkiye açıkça veya zımnen Ermeni soykırımını inkâr etmeye devam ederse Fransa'nın bu konudaki mevzuatını değiştirebileceğini beyan etmiştir.¹³

Muhafazakâr bir parti olan UMP'den gelen Sarkozy, 2007-2012 dönemindeki cumhurbaşkanlığı süresince Türkiye karşıtı bir tutum sergilemiş olup Türkiye-Fransa ilişkilerinde çeşitli diplomatik krizler yaşanmıştır. Sarkozy, seçim kampanyası sırasında oy desteğini yükseltmek amacıyla aşırı sağcı parti Ulusal Cephe lideri Marine Le Pen'in çizgisinden giderek, İslam, göç ve Türkiye karşıtı söylemler benimsemiştir. Avro bölgesinde süren krizden Fransız ekonomisinin de kötü etkilenmesi karşısında halkın istihdam ve alım gücünün artması gibi beklentilerine karşılık vermek yerine bahsi geçen söylemleri kullanmak bazı siyasilerin tercihi olmuştur.¹⁴ Cicero Vakfının Direktörü

¹¹ ORSAM, "Türkiye-Fransa Krizinde Algının Rolü: Fransızların Türkiye Algısı", Rapor No: 94, Aralık 2011, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20111222_orsam_rapor94_tr_final.pdf, Son Erişim:20.12.2011.

¹² İlhami Tanrıseven, a.g.k.

¹³ Ömer Engin Lütem, "Olaylar ve Yorumlar," *Ermeni Araştırmaları*, No:40, 2011, s. 9-10.

¹⁴ Harriet Alexander, "France Election 2012: IslamTakesCentreStage in battleFor France,"

Marcel H. Van Herpen bir yazısında Fransa’da İslam karşıtı duyguların Türkiye üzerinden daha rahat projekte edildiğini, çünkü böylelikle büyük çoğunluğu Fas ve Cezayir kökenli olan göçmen halkın fazla tepkisinin çekilmediğini öne sürmektedir.¹⁵

Parlamento nezdinde yapılan Ermeni soykırımı iddiaları ile ilgili girişimler, aynı zamanda, Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkan kesimlerin argümanlarını kuvvetlendirebilecek nitelikte bir araç olarak görülebilir. Sarkozy, daha 2007 cumhurbaşkanlığı seçim kampanyası sırasında Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkmış ve tam üyelik yerine imtiyazlı ortaklığı savunmuştur. Türkiye’nin AB süreci için üçüncü bir alternatif geliştiren Sarkozy Akdeniz Birliği önerisini ortaya atmıştır. Eski cumhurbaşkanının bu yaklaşımının temelinde Türkiye’nin coğrafi, dini ve kültürel açıdan Avrupa kimliğine ait olmadığı ve daha fazla genişlemenin AB’nin bütünlüğüne ve değerlerine zarar vereceği inancı yatmaktadır. Sarkozy’ye göre “AB’nin sınırları olmalıdır.”¹⁶ Söz konusu Akdeniz Birliği önerisi Türkiye’nin de karşı çıkmasıyla alternatifler arasından çıkarılmış ise de Sarkozy 2007’deki Büyükelçiler Konferansı’nda şu sözleri sarfetmiştir: “İkiyüzlü olmayacağım. Sadece ortaklıktan yana olduğumu herkes biliyor. Tüm seçim kampanyam süresince bunu savundum. Yıllardır bu düşüncenin öncülüğünü yapıyorum.”¹⁷ Sarkozy döneminde Fransa’nın

Telegraph, 08.04.2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/9191923/France-election-2012-Islam-takes-centre-stage-in-battle-for-France.html>, Son Erişim:16.04.2012.

¹⁵ Marcel H. Van Herpen, Sarkozy, “France and NATO: Will Sarkozy’s Rapprochement to NATO be Sustainable?”, http://www.cicerofoundation.org/lectures/Marcel_H_Van_Herpen_SARKOZY_FRANCE_AND_NATO.pdf, Son Erişim:04.01.2012.

¹⁶ Justin Vaisse, “Slamming the *Sublime Porte*? Challenges in French-Turkish Relations from Chirac to Sarkozy,” http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2008/0128_turkey_vaisse/0128_turkey_vaisse.pdf, Son Erişim: 15.12.2011.

¹⁷ Nicolas Sarkozy, Fifteenth Ambassadors’ Conference, Paris, 27.08. 2007, <http://www.ambafrance-uk.org/President-Sarkozy-s-speech.html>, Son Erişim: 19.01. 2012. Bu fikir AB nezdinde kabul görmemiştir. Fransa’nın ısrarıyla kurulan AB Akil Adamlar Komitesi 2010 yılında yayımladığı raporda Avrupa’nın gerçek sınırlarının coğrafya da değil, değerlerde olduğu vurgulanmış, “Katılımcılık ve taahhüt politikasına uygun olarak AB, Türkiye dâhil resmen üyeliğe aday kabul ettiği ülkelere verdiği sözlere saygı gösterip müzakere

Orta Doğu'ya yönelik politikalarının da Türkiye ile rekabet halinde olduğu bunun da soykırım politikasını etkilediği ileri sürülmektedir.

Sarkozy'nin 2012 cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda, koltuğu Sosyalist Parti lideri François Hollande'ye bırakması ile soykırım yasalarının Fransa Parlamentosu gündeminden tamamen kalkmasa bile Fransa'nın bundan sonra daha ılımlı bir Türkiye politikası izleyeceğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Zira, Hollande seçilmeden birkaç gün önce Fransa'daki Türk Dernekleri Koordinasyon Komitesi Sözcüsü Demir Önger'e bir mektup göndererek seçimi kazandığı takdirde Türkiye ile bağlarını sıkılaştıracağını, öte yandan Anayasa Konseyi tarafından iptal edilen soykırım inkâr yasasının Anayasa uygun şekilde yeniden önerilmesi için çalışacağını kaydetmiştir.¹⁸ Yine de, Fransa Anayasa Konseyi kararının parlamenterleri geçmiş yasa tekliflerine benzer hükümler içeren yasa teklifleri hazırlamaktan caydırması ve daha farklı yöntemler kullanmaya itmesi mümkün görünmektedir.

2. Boyer Yasasının İçeriği ve Yasalaşma(ma) Süreci

“İrkçılığa karşı mücadeleye dair Topluluk mükteşebatinin iç hukuka aktarılması ve Ermeni soykırımının inkârının cezalandırılmasına ilişkin yasa teklifi” 4 Ekim 2011 tarihinde UMP milletvekili Valérie Boyer tarafından 54 imzayla Fransız Ulusal Meclis Başkanlığına sunulmuş olup 18 Ekim 2011 tarihinde 3842 sayısıyla kaydedilmiştir. 21 Ekim 2011'de Yasalar, Yasama ve Genel İdare Komisyonuna (bundan sonra Yasalar Komisyonu olarak anılacaktır) havale edilen yasa teklifinin Raportörü olarak teklif sahibi Boyer seçilmiştir.¹⁹

sürecini ilerletmelidir” ifadesi kullanılmıştır. Bunun üzerine, Sarkozy Türkiye'nin üyelik müzakereleri kapsamında 35 başlıktan 5'ini bloke etmiştir. Bkz. Feyzullah Yarımbaş, “Türkiye Sarkozy'den Kurtuldu, Peki Hollande ile Nasıl Olacak?”, *Euronews*, 07.05.2012, <http://tr.euronews.com/2012/05/07/turkiye-sarkozyden-kurtuldu-peki-hollande-ile-nasil-olacak/>, Son Erişim: 19.05. 2012.

¹⁸ Adem Beyaz, “Tek Sorun Ermeni Meselesi,” *Sabah*, 09.05.2012, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/05/09/tek-sorun-ermeni-meselesi>

¹⁹ Fransız yasama sisteminde hükümet tarafından sunulan yasa tasarıları (*projet de loi*) ile mil-

2.1. Komisyon Görüşmeleri

Yasalar Komisyonunda 7 Aralık 2011 günü yapılan toplantı Boyer'in sunumuyla başlamış, ardından sırasıyla teklifin geneli ve maddeleri üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Boyer, açılış konuşmasında Fransa Cumhuriyetinin 20. yüzyılın ilk soykırımını tanıyarak "Ermeni soykırımını" sembolik olarak insanlığın kolektif hafızasına yerleştirdiğinden bahsetmiştir. Boyer, bu başarımın yeterli olmadığını, tanınmanın hukuki sonuçlarını gerçekleştirmek, diğer bir deyişle inkârı cezalandırmak bakımından yasama çalışmalarının büyük önem taşıdığını söylemiştir. Kendisi Ermeni soykırımı iddialarının tam anlamıyla tanınmasını sağlayacak en iyi hukuki yöntemleri bulmaya çalışmış, bunun sonucunda Fransız ulusal mevzuatında 2008/913/JHA sayılı Çerçeve Kararına ilişkin hukuki bir boşluk tespit etmiştir.

Teklifin geneli üzerindeki görüşmelerde, Dominique Raimbourg (Sosyalist, Radikal, Yurttaş ve Farklı Sol Oluşumlar Grubu - SRC) kamu düzenini bozan bir davranış sözkonusu olmadığı halde yeni bir suç yaratılmasının gerekli olup olmadığını sormuş, Ulusal Meclisin daha önce "hafıza yasaları" konusunda daha dikkatli davranmaya karar verdiğine dikkat çekerek yasamanın tarihsel çalışmalara artık müdahil olmamasını istemiştir: "*Bizler, zaman zaman kendi tarihimize eğilmeli ve en acı olayları daha açıklıkla incelemeliyiz. Bu, bize tüm dünyaya ders verirken daha çok meşruiyet sağlayacaktır.*"²⁰ Benzer şekilde, René Dosière de (SRC), bu tartışmanın kurumun imajı açısından çok saygın olmadığını söylemiştir.

Teklifin lehinde konuşan François Pupponi'nin (SRC) sözlerinden bazı Fransız siyasetçilerin kendilerini Ermenilere karşı sorumlu hissettikleri anlaşılmaktadır. Pupponi, Komisyon Başkanının yasa teklifinin başlığından "Ermeni soykırımı" ibaresini çıkarmasından üzüntü duyduğunu, Ermeni toplumuna karşı manevi bir yükümlülükleri olduğunu, bütün seçilmişlerin Ermeni

letvekilleri yahut senatörler tarafından sunulan yasa teklifleri (*proposition de loi*) gerekli şartları taşıdığı takdirde kaydedilip işleme alınarak ilgili kamara başkanlığınca belirlenen daimi veya özel komisyonlara gönderilir. Burada tasarı veya teklif için bir raportör tayin edilir.

²⁰ Fransa Ulusal Meclisi, "Rapport No. 4035 du 4 Octobre 1958 sur la proposition de loi No. 3842", 07.12.2011, <http://www.assemblee-nationale.fr/13/rapports/r4035.asp>, s.9.

toplumuna vaatlerde bulduklarını ve dolayısıyla metnin Ermeni soykırımına atıfta bulunması gerektiğini söylemiştir. Jean-Christophe Lagarde, Yeni Merkez Grubu (*Groupe Nouveau Centre*) adına konuşarak “*Biz bu yasama dönemi Ermeni soykırımının inkârının cezalandırılmasını mümkün kılmadan sonlandırmak istemiyoruz*” ifadesini kullanmıştır.²¹

Noël Mamère (Bağımsız) ise görüştüğü metnin iyi niyetlerle dolu olduğunu ve 2006 oylamasıyla meşruiyet kazandığını belirterek Ulusal Meclisin bu konuda seçici davranmak istemiyorsa Ruanda soykırımının tanınması hususunda bir teklif sunması gerektiğini öne sürmüştür. Raimbourg, Mamère’ye katıldığını belirterek “*Ülkemiz aynı zamanda sömürge savaşları sırasında yürüttüğü askeri harekâtları da tanımaya girişseydi, yaklaşımımız daha güvenilir olmaz mıydı?*” sorusunu yöneltmiştir.²² Maryse Joissains-Masini (UMP) söz alarak yasa teklifinin Fransa’daki sağ ve sol partilerin verdiği vaatleri içerdiğini ve reddettikleri takdirde, Ermeni toplumunun derinden yara alacağını söylemiştir. Metin üzerinde son sözü alan Raportör Boyer teklife partilerüstü bir boyut kazandırmak istemiş, “*meselenin sağ ya da sol değil, bir insan hakları sorunu*” olduğunu ve yalnızca Fransız mevzuatının teşmil edildiğini söylemiştir.²³

Komisyon Başkanı Jean-Luc Warsmann’ın önerisiyle, teklif başlığı “*Irkıtlığa karşı mücadeleye dair Topluluk mühtesebatının iç hukuka aktarılması ve Ermeni soykırımının inkârının cezalandırılması*” yerine “*Irkıtlığa karşı mücadele ve yasayla tanınan soykırımların varlığının inkârının cezalandırılması*” olarak değiştirilmiştir. Böylelikle, yasa teklifinin başlığından “Ermeni soykırımı” ibaresi çıkarılarak teklifin salt Ermeni soykırımı iddialarının inkârının cezalandırılması amacını taşıdığı izlenimi vermekten kaçınılmıştır. Ayrıca, yine Warsmann’ın önerisiyle 1. madde üzerinde yapılan kapsamlı bir değişiklik, inkârı cezalandırılacak soykırım suçları yalnızca Fransız yasalarında tanınanlarla sınırlandırılmıştır. Bu değişiklikleri içeren metin Ulusal Meclis görüşmelerinde esas alınmıştır.

²¹ A.k., s.13.

²² A.k., s.14.

²³ A.k., ss.15-16.

2.2. Yasa Teklifinin Gerekçesi ve Nihai Metin

Yasa teklifinin gerekçesine göre, Avrupa bütünleşmesi Fransa'nın uluslararası taahhütlerinin ulusal hukuka aktararak Fransız mevzuatına girmek üzere birtakım yasal değişiklikler yapılmasını gerektirmektedir. 1997 Amsterdam Antlaşması ile öngörülen özgürlük, güvenlik ve adalet alanının inşası (üçüncü sütun) dâhilinde, AB mevzuatına uyum sağlamak zorunludur. Bu bağlamda, yasa teklifinin AB Antlaşmasınının 34. maddesini ve AB Konseyinin 28 Kasım 2008 tarihli ve 2008/913/JHA sayılı "Belirli Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Biçimleri ve İfadeleri ile Ceza Hukuku Yoluyla Mücadele için AB Çerçeve Kararı"nın²⁴ esas aldığı belirtilmektedir. Bahsekonu Çerçeve Kararı, soykırımı övmek, inkâr etmek veya ağır şekilde önemsizleştirmek şeklindeki davranışların tüm AB üye ülkelerinde suç teşkil etmesi ve 1 ilâ 3 yıl arasında hapis cezası olmak üzere etkili, orantılı ve caydırıcı cezalar uygulanmasını öngörmektedir.

Gerekçede, ayrıca, soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçların Fransa'da pek çok kanunda tanımlandığı ve yaptırıma tabi olduğu kaydedilmektedir. Hafıza yasaları (*loismémorielles*) olarak adlandırılan bu yasalar üçüncü bölümde ayrıntılı şekilde anlatılacaktır. Dolayısıyla, yasa teklifinin amacı bir iç hukuk boşluğunu doldurmak biçiminde lanse edilmiştir. Yasa teklifi iki maddeden oluşmaktadır:²⁵

Madde 1

29.07.1881 tarihli Basın Özgürlüğü Yasasının 4. kısmının 1. paragrafına 24ter maddesi eklenmektedir:

²⁴ AB Konseyi, "Council Framework Decision 2008/913/JHA of 28 November 2008 on Combating Certain Forms and Expressions of Racism and Xenophobia by Means of Criminal Law," <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:328:0055:0058:EN:PDF>, Son Erişim: 23.12.2011.

²⁵ Fransa Senatosu, "Texte No 52 adopté sans modification par le Sénat le 23 janvier 2012," 23.01.2012, http://www.senat.fr/basile/visio.do?id=d086917&idtable=d45186620120123_11d136282-72330_31d0869171d0865931d636282&_c=genocide&rch=ds&de=20110529&au=20120529&dp=1+an&radio=dp&aff=36282&tri=p&off=0&afd=ppl&afd=ppl&afd=pjl&afd=cvn

“Madde 24ter

24bis maddesinde öngörülen cezalar, Ceza Yasasının 211-1. maddesinde tanımlanmış ve Fransız yasalarında kabul edilmiş olan soykırım suçlarından birinin veya birçoğunun varlığını, 23. maddede sayılan yollardan biriyle inkâr edenler veya aşırı ölçüde hafife indirgeyenler için uygulanır.

Mahkeme, ayrıca, Ceza Yasasının 131-135. maddelerinde öngörül-müş şartlara uygun olarak, hükmedilmiş kararın yayınlanmasına veya ilan edilmesine karar verebilir.”

Madde 2

Basın Özgürlüğü Yasasının 48-2 maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmektedir:

- “1) “Tehcir edilenlerin” ibaresinden sonra “düşmanla işbirliği yapma cürüm ve suçlarının, insanlığa karşı işlenen suçların, soykırım suçları mağdurlarının” ibaresi eklenmektedir.
- 2) “24bis maddesinde öngörülen suçlar” ibaresi “24bis ve 24ter maddelerinde öngörülen suçlar” ibaresi ile değiştirilmektedir.”

Teklifin 1. maddesi, Basın Özgürlüğü Yasasının²⁶ 24bis maddesinde değişiklik yapmak yerine yeni bir bölüm (24ter) ilave etmektedir. Bu ilaveyle, Ceza Yasasının 211-1. maddesinde tanımlanmış ve Fransız yasalarında tanınan soykırımların varlığını kamuya açık alanlarda (Ceza Yasasının 23. maddesinde belirtilen yollarla)²⁷ inkâr edenler veya aşırı ölçüde hafife indirgeyenler Ba-

²⁶ Legifrance, “Loidu 29 Juillet 1881 sur la Liberté de la Presse, ” 29.07.1881, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006070722&dateTexte=vig>, Son Erişim 24.12.2011.

²⁷ Basın Özgürlüğü Yasası’nın 23. maddesinde sayılan yollar şunlardır:

- Kamuya açık toplantılarda veya yerlerde ifade edilen söylem, haykırış veya tehditler;
- Kamuya açık toplantılarda veya yerlerde sergilenen, satışa sunulan, dağıtılan çizili, basılı, şekilli, gravürlü, resimli, amblemlı, suretli ve diğer her türlü yazılı, resimli veya sözlü eserler;
- Kamuoyunda görünür pankart veya afişler;
- Elektronik yoldan kamuoyuna yapılan her türlü açıklama.

sın Özgürlüğü Yasasının 24*bis* maddesinde öngörülen cezalara, diğer bir deyişle 1 yıl hapis ve/veya 45 bin Avro para cezasına çarptırılacaktır.

Boyer'in Meclis Başkanlığına sunduğu yasa teklifinin ilk hali, soykırımın varlığının inkârı suçunun isnat edilebilmesi için söz konusu suçun Uluslararası Ceza Mahkemesinin Statüsünün 6 ila 8. maddelerinde ve Londra Anlaşmasına ek Uluslararası Askeri Mahkeme Statüsünün 6. maddesinde suç olarak tanımlanmasını ve ayrıca Fransız yasalarında, Fransa tarafından imzalanmış ve onaylanmış uluslararası sözleşmelerde, bir AB kurumu veya uluslararası kuruluş yahut bir Fransız mahkemesince tanınarak yürürlüğe giren yasalarda tanınmasını şart koşuyordu. Oysa, aşağıda Komisyon görüşmelerinin tutanaklarından anlaşılacağı üzere, Fransız parlamenterler teklif metnini ileride ulusal makamlar için istenmeyen hukuki sonuçlar doğurabilecek hükümlerden arındırmaya çalışmıştır.

Fransa'nın uluslararası mahkemelerce tanınmayan bir olayın inkârını, o olayın kendi yasalarında soykırım olarak tanınmasına dayanarak cezalandırması, AB Çerçeve Kararının kabulü sırasında Kararın sadece uluslararası mahkemelerce suç olduğu tespit edilmiş soykırımlar için geçerli olacağı şeklindeki beyanı ile tutarsızdır. Fransız yasalarında tanınan iki soykırım, Yahudi soykırımı ve Ermeni "soykırımı"dır. Yahudi soykırımı Nürnberg mahkemesi ile tespit edildiği halde, 1915 olayları için uluslararası bir yargı kararı mevcut değildir. Keza, "hafife indirgeme" kavramı muğlak bir ölçüttür. Buna göre, örneğin "1915 soykırımı" yerine "1915 olayları" veya "1915 katliamı" terimini kullanan kişilere suç isnat edilebilecektir.

Yasa teklifinin 2. maddesi ile Basın Özgürlüğü Yasasının, "Direniş" in ve tehcir edilenlerin haklarını savunan derneklere şahsi davacı olma yetkisi tanıyan 48-2 maddesinin kapsamı genişletilerek, düşmanla işbirliği yapma, insanlığa karşı işlenen suçlar ve soykırım suçları mağdurlarının haklarını savunan ve olay tarihinden en az 5 yıl önce kuruluşu yasal olarak bildirilmiş derneklere de davalarda taraf olma ehliyeti tanınmaktadır.²⁸ Bu da uygulama bakımından çeşitli riskler barındıran bir hükümdür.

²⁸ Madde 48-2: (Altı çizili yerler yasa teklifi ile ilave edilmektedir)Direniş veya tehcir edilenler ile düşmanla işbirliği yapma cürüm veya suçlarının, insanlığa karşı işlenen suçların, soy-

Boyer, teklifle ilgili raporunu 7 Aralık 2011’de Meclis Başkanlığına sunmuştur.²⁹ Daha Meclis gündemine gelmeden Fransız siyasetçileri arasında bölünmeye neden olan teklifle ilgili oylamaya Fransız Dışişleri Bakanı Alain Juppé, Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı ve UMP milletvekili Axel Poniatowski ile Meclis Başkanı Bernard Accoyer katılmayacağını bildirmiştir.

2.3. Ulusal Meclis Görüşmeleri

Hükümetin Ulusal Meclisin öncelikli gündemine koyduğu yasa teklifi²² Aralık 2011 Perşembe günü sabah 09:30’da M. Louis Giscardd’Estaing başkanlığında, Parlamento ile ilişkilerden sorumlu Bakan Patrick Ollier’in ve yaklaşık 50 milletvekilinin katıldığı bir oturumda, 45 milletvekilinin olumlu oyuyla kabul edilmiştir.³⁰ Yasa teklifi metninde 54 milletvekilinin imzası olduğu düşünülürse, UMP grubunun kendi içinde fire verdiği anlaşılmaktadır.⁵⁷⁷ sandalyeli Ulusal Mecliste, üye tamsayısının onda birinden daha az sayıda üyenin oturuma katılması, herhangi bir tasarı ya da teklifin kabul edilmesine engel değildir. Meclis İçtüzüğü’nün 61. maddesi uyarınca, Genel Kurulda hazır bulunan milletvekillerinin sayısı kaç olursa olsun görüşme ve oylama yapılabilmektedir.³¹ Fransız Parlamentosunda Ermeni soykırımını iddialarıyla ilgili yasa tekliflerinin görüşüldüğü oturumlara katılan milletvekili sayısı genel olarak düşük düzeydedir;³² bunun sebeplerinden biri parlamenterlerin lobi gruplarının baskısından kaçmak için bu tür tasarıların gündemde olduğu hafta şehir dışına çıkmayı tercih etmeleridir.³³

kırım suçlarının her türlü diğer mağdurlarının onurunu ve manevi menfaatlerini korumayı tüzüğünde amaç edinmiş olan ve olay tarihinde en az beş yıldan beri kuruluşu yasal olarak bildirilmiş her dernek düşmanla işbirliği yapma cürüm ve suçlarının, insanlığa karşı işlenen suçların, savaş suçlarının veya soykırımların övülmesiyle veya 24bisve 24ter maddelerinde öngörülen suçlar ile ilgili olarak şahsi davacıya tanınmış hakları kullanabilir.

²⁹ Fransa Ulusal Meclisi, “Rapport No. 4035 du 4 Octobre 1958 sur la proposition de loi No. 3842,” a.g.k.

³⁰ Yaşar Yakış, “Fransa’nın Soykırım Çelişkisi,” Ermeni Araştırmaları, No:40, 2011, s. 66.

³¹ Fransa Ulusal Meclisi, “Rules of Procedure of the National Assembly” (Ulusal Meclis İçtüzüğü), Şubat 2010,

<http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ac.asp>, Son Erişim: 10.01.2012.

³² Ömer Engin Lütem, a.g.k.

³³ Françoise Chandernagor, “The Historian at the Mercy of the Law,” *Liberté Pour l’Histoire*,

Ulusal Meclisteki oturum, İtüzüğüün ilgili maddeleri uyarınca, sırasıyla teklifin geneli, maddeler ve değişiklik önermeleri üzerinde görüşmelerin yapılmasıyla tamamlanmıştır. Oturum, Türkiye ve Ermeni soykırımı iddiaları üzerine hararetle tartışmalara sahne olmuştur. Boyer, Komisyon çalışmasıyla tamamlanan yasa teklifinin Komisyon Başkanı Jean-Luc Warsmann'ın (UMP) dahiyane değişiklik önermeleriyle, hukuki uygulamayı sadece Fransız kanunlarında tanınmış soykırım suçları için geçerli kıldığını, böylelikle Pandora'nın kutusunun açılmadığını, diğer bir deyişle, yasa teklifinin halen tanınması hassas bir konu olan savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçların tamamını kapsam altına almadığını vurgulamıştır. Boyer, yasa teklifinin içeriğini özetledikten sonra, bunun Türkiye aleyhine bir girişim olmadığını, 2001 tarihli yasayı tamamlayan ve Avrupa hukukundan ilham alan yasal bir düzenleme olduğunu söylemiştir. Yasa teklifinin Ulusal Meclis gündemine alınmasından sonra bazı yetkililerin Fransa'ya baskı yaptığını değinen Boyer bunları arkaik ve saygısız yöntemler olarak tanımlayarak demokratik yollarla seçilmiş ulusal temsilcilerin, üstelik kendi topraklarında, insan haklarının korunması konusunda başka bir devletin tehdidi altında yasa yapmadığını belirtmiştir.

Boyer, parlamentolarında benzer kararlar alınan ülkelerin hiçbirinin Türkiye ile ilişkilerinde herhangi bir diplomatik veya ticari yaptırım ile karşılaşmadığını söylemiş, hatta, Fransız Parlamentosunda Ermeni "soykırımı"nın tanınmasına ilişkin yasanın kabul edilmesinin ertesi yılı Fransa ile Türkiye arasındaki ticaret hacminin büyük ölçüde arttığına ve tehditlerin gerçekleştirilmediğine dikkat çekmiştir. Boyer, Türkiye ile ticari ilişkilerin bozulmasından korkan Fransız girişimcilere, Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü'nün bir üyesi ve Avrupa Birliğine Gümrük Birliği ile bağlı bir ülke olduğunu, bunun AB şirketlerine ayrımcı olmayan muamele ilkesini de kapsadığını hatırlatmıştır.

Parlamento ile ilişkilerden sorumlu Bakan Patrick Ollier, komisyon teklifinin artık küresel bir metin haline geldiğini ve kimseyi özellikle hedef almadığını, tarihsel sorunları yasalaştırma amacı taşımadığını, sadece Fransız Ceza

Yasasındaki boşluğu doldurma hakkını kullandıklarını söylemiştir. Buna göre, Yahudi soykırımı 1990 tarihli Gayssot Kanunu ile cezalandırıldığı halde, Ermeni soykırımı iddialarını tanıyan 2001 tarihli yasa için herhangi bir yaptırım mevcut değildir. Jean-Paul Lecoq (GDR) ise Türkiye Başbakanının Cezayir ve Ruanda konusunda haksız olmadığını, başkalarına çok kolay ders veren Fransa'nın ne kadar utanç verici olsa da hatırlamakla yükümlü olduğunu, eğer uluslararası alanda güvenilirlik kazanmak istiyorsa uzun yıllar gizlediği sömürgecilik zamanlarını hatırlamaya cesaret etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Lecoq, Nisan 2010'da Roman soykırımını tanıyan bir yasa teklifi getirdiklerini, ancak Mecliste bütün yasaların eşit hızda çıkarılmadığını, çoğunluğa mensup Boyer'in bahsekonu yasa teklifini seçimlerden birkaç ay önce çok yoğun gündemleri olmasına rağmen gündeme aldırılmayı başardığını, bunun da Fransa'daki Ermeni topluma yönelik bir seçim hamlesi olduğunu kaydetmiştir: Lecoq, Fransız halkının "*geçmişinin Cumhurbaşkanlığı adayı tarafından manipüle edilmesi*" nihaksızlık şeklinde nitelendirmiştir.³⁴

Michel Diefenbacher (UMP), kimsenin Osmanlı İmparatorluğu'nda 1915 yılında meydana gelen vahşete kayıtsız kalamayacağını, ancak kendisinin Türkiye-Fransa Dostluk Grubu Başkanı olarak Ermeniler gibi Türklerle de görüştüğünü söylemiştir. Teklife karşı olumsuz oy kullanacağını ifade eden Diefenbacher, aydınlanmanın beşiği, özgürlüklerin ülkesi ve insan haklarının anavatanı olan Fransa'nın, resmi fikrin herkese empoze edildiği ülkelerin yanında yer alamayacağını belirterek, Anayasanın 34. maddesinde yasaların tarihi nitelendirmesine dair hüküm bulunmadığına işaret etmiştir.³⁵

Diefenbacher'in ardından söz alan PascaleCorazon (SRC) ve Richard Mallié (UMP) de teklifin lehinde konuşmuştur. Mallié, Bouches-du-Rhône'da Ermeni kökenli Fransızların çok sayıda olduğunu, onlarla sık sık fikir alışverişi yaptığından anılarının zaman zaman ne kadar çok acı verdiğini bildiğini ifade etmiştir. Mallié'ye göre, 2001 tarihli yasanın yeterli olmadığı soy-

³⁴ Fransa Ulusal Meclisi, "XIIIeLégislatureSessionOrdinaire de 2011-2012, SéanceduJeudi 22 Décembre, 2011, " 22.12.2011, <http://www.assemblee-nationale.fr/13/cri/2011-2012/201200094.asp>, s.12.

³⁵ A.k., s.19-20.

kırımı inkar eden gösteriler ve resmi açıklamalardan anlaşıldığından soykırımın inkarını cezalandıran bir yasama çalışmasına ihtiyaç vardı.

Hem sağ, hem sol olarak Ermeni soykırımının inkârının Fransa'da cezalandırılarak önlenmesini sağlamakla yükümlüyüz. Cumhurbaşkanı yakın bir zamanda Ermenistan'ı ziyaret etti, orada Soykırım Müzesi ve Anıtını gezdi, geleneklere uygun olarak kurbanların anısına bir ağaç dikti. Ermenistan için olduğu kadar Fransa'daki Ermeni toplumu için duyduğu hisleri ve empatiyi gösterdi.³⁶

Komisyonunda teklif lehine söz almış olan Pupponi (SRC) Genel Kurulda yine söz alarak şunları söylemiştir: *“1915 yılından bu yana Cumhuriyetimizin örnek vatandaşı olmayı kabul eden ve bir entegrasyon sembolü olan bu Ermenilerin gözünün içine bakıp da, onlara kayıplarının hatırasını savunma fırsatını nasıl vermeyiz?”*³⁷ Pupponi, ayrıca yıllardır 24 Nisan anma törenlerine katıldıklarını ve seçim mitinglerinde de gideceklerini, Ermeni vakıfları tarafından kabul edildiklerini ve Fransa Ermenilerine teklifi oylamak için söz verdiklerini kaydetmiştir.

Teklifin geneli üzerindeki görüşmelerin ardından, maddelere geçilmiştir. Maddeler üzerinde toplam 12 değişiklik önergesi verilmiş olup bunların bazıları oturum esnasında geri çekilmiştir. Oturumda geri çekilen önergelerden biri 4 sayılı önerge'dir. Söz konusu önerge ile 2. maddenin sonuna “Fransa Cumhuriyeti, 1793-1794 Vendée soykırımını kabul eder” cümlesinin eklenmesi teklif edilmiştir. Önergenin gerekçesinde, Etik ve Siyasi Bilimler Akademisi üyesi tarihçi Pierre Chaunu'nun 1982'de Vendée Franko-Fransız soykırımıyla ilgili sözlerine istinaden Fransa Cumhuriyetinin kendi zayıflıklarını ve hatalarını tanımakla onurlanacağı kaydedilmiştir. UMP milletvekillerinin sunduğu 6 sayılı değişiklik önergesi ile “akademik ve bilimsel çalışmaları” 1. madde kapsamından muaf tutmak istenmiştir. Söz konusu önerge, bazı UMP milletvekilleri tarafından desteklenmiştir. Her iki önerge Bakan Ollier'in talebi üzerine geri çekilmiştir. 2. madde üzerinde verilen bir değişiklik önerge-

³⁶ A.k., s.22.

³⁷ A.k., s.25.

si ile maddenin tamamının teklif metninden çıkarılması talep edilmiştir. Önerenin gerekçesinde derneklere dava açma hakkı verilerek belirli bir topluluğun menfaatlerini savunan derneklerin ellerine kendi görüşlerine karşı çıkarımları susturma silahı verildiği, adli takibat tehdidinin oto-sansüre yolaçacağı belirtilmiştir. Bu önerge de reddedilmiştir.

Ulusal Meclis oturumunun sonunda küçük bir değişiklik dışında aynen kabul edilen yasa teklifi parlamentonun üst kanadı olan Senatoya havale edilmiştir. Fransız yasama sisteminde, bir tasarı ya da teklifin yasalaşması için diğer kamara tarafından hiçbir değişiklik yapılmaksızın kabul edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, mekik (*navette*) olarak adlandırılan süreç başlamakta ve metin tüm maddeleriyle aynen diğer kamara tarafından kabul edilene kadar görüşülmeye devam etmektedir.³⁸

2.4. Senato Görüşmeleri

Yasa teklifi, ilk olarak 18 Ocak 2012 günü Senato Yasalar Komisyonunda görüşülmüştür. Teklifin Raportörlüğünü Komisyon Başkanı Jean-Pierre Sueur yapmıştır. Senatör Hyest'in Nisan 2011 tarihli raporuna benzer içerikte olan rapor yasa koyucunun tarihsel alana müdahale etmesinin yaratacağı güçlüklerle değinmekte, yasa teklifinin Anayasada yer alan düşünce ve ifade özgürlüğü, bilimsel araştırma özgürlüğü, suç ve cezanın yasallığı ilkeleri ile çeliştiğini kaydetmektedir. Fransız Anayasasında 2008 yılında yapılan bir değişiklikle, parlamentoya görüşlerini kararlar yoluyla beyan etmesi için yetki verilmiştir. Madde 34-1 uyarınca "*Parlamentonun Meclisleri organik yasada düzenlenen şartlara göre karar alabilirler.*" İlaveten, yasa teklifinde AB Çerçeve Kararının ulusal mevzuata kusurlu bir şekilde aktarıldığı belirtilmektedir.³⁹

³⁸ Fransa Ulusal Meclisi, "Fiche No 32: La Procédure Législative, " Mayıs 2012, http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/fiches_synthese/fiche_32.asp, Son Erişim: 23.05. 2012.

³⁹ Fransa Senatosu, "Rapport n° 269 (2011-2012) de M. Jean-Pierre Sueur, faitaunom de la commission des lois, déposé le 18 janvier 2012", <http://www.senat.fr/rap/11-269/11-2691.pdf>, Son Erişim: 19.01.2012.

Hyest'in bu hususlara istinaden sunduğu kabul edilemezlik önergesi Komisyon tarafından kabul edilmiştir. Bundan sonraki süreçte, bahsi geçen önergenin Senato Genel Kurulunda oylanarak kabul edilmesi halinde yasa teklifi görüşülmeden gündemden düşecekti. Ancak Senatoda görüşülen önerge 86'ya karşı 167 oyla reddedilince teklifin görüşülmesine geçilmiştir. 23 Ocak 2012 günü yaklaşık sekiz saat süren görüşmelerde Bakan Ollier, hükümet adına ilk sözü alarak “*inkârcılık paylaştığımız kolektif hafızaya yapılan en büyük hakarettir*” ifadesini kullanmış ve daha önce olduğu gibi yasa teklifinin sadece yasal bir boşluğu doldurmayı amaçladığını savunmuştur. Ollier, bir devletin tarihsel olaylara ilişkin resmi görüşünü beyan eden bir yasanın hafıza yasası olduğunu, yasa teklifinin ise bu tanıma girmediğini belirterek senatörleri teklifin anayasaya uygunluğu konusunda ikna etmeye çalışmıştır.⁴⁰

Ollier'in ardından söz alan Raportör Sueur ise siyasi bir grup adına değil, Komisyon Başkanı sıfatıyla konuştuğunu, kabul edilemezlik önergesinin komisyonda büyük bir çoğunlukla benimsendiğini, sağ, sol, merkez ve yeşilci senatörlerden kabul oyu aldığını hatırlatmıştır. Sueur, tartışmanın konusunun Ermeni “soykırımı” olmadığını, bunu inkâr etmediğini fakat konunun yasaların rolü olduğunu vurgulamıştır. Sueur'den sonra söz alan Isabelle Pasquet, Sarkozy'nin seçim politikalarına değinerek komisyon raporunun yazılmasının üzerinden henüz bir hafta geçmeden teklifin bu kadar hızlı şekilde gündeme alınmasını eleştirmiştir.

Teklifin aleyhinde konuşan Senatör Jacques M. Mézard ise metnin Avrupa hukukunda teminat altına alınan ifade özgürlüğü ilkesine aykırı olduğunu, bu hakkın kısıtlanmasının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde sıkı denetime tabi olduğunu ve dolayısıyla metnin Anayasa Konseyince incelemeye tabi tutulmasını umduklarını ifade etmiştir. Mézard ayrıca yasa teklifinin Ermenistan, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ilişkiler ve Türk kamuoyu üzerindeki etkilerini sorgulamıştır. Böyle bir teklifin parlamentoyu yüceltmeyeceğini, aksine zayıflatacağını söylemiştir. Lehte ve aleyhte konuşmaların ve değişik-

⁴⁰ Fransa Senatosu, “CompteRenduIntégral, Séancedu 23 Janvier 2012, ” http://www.senat.fr/seances/s201201/s20120123/s20120123001.html#Niv1_SOM9, Son Erişim: 03.05.2012.

lik önergelerinin görüşülmesinin ardından Senatoda kabul edilen yasa teklifi ikinci okumaya gerek kalmaksızın yasalaşmıştır.

Teklif, 86'ya karşı 127 oyla kabul edilmiştir. 19 UMP Senatörü ile 26 Sosyalist Senatör kabul oyu vermiştir. Soykırım iddialarını desteklemeyen, desteklediği halde parlamentonun yasamaya müdahalesine ve ifade özgürlüğünün ihlal edilmesine karşı olan bazı UMP ve Sosyalist senatörler teklife olumsuz oy vermiş, dolayısıyla oylamada klasik anlamda bir sağ sol bölünmesi yaşanmamıştır.⁴¹

2.5. Anayasa Konseyinin Kararı ve Yasanın İptali

Fransa'da bir yasa tasarısı veya teklifinin parlamentoda kabul edilmesinin ardından yürürlüğe girmesi için nihai yasa metninin cumhurbaşkanınca imzalanarak Resmi Gazetede yayımlanması gerekmektedir. Diğer taraftan, Fransa Anayasa Konseyi yasaların Anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisine sahiptir. Organik yasalar bakımından zorunlu olan bu denetim diğer yasalar için iptal başvurusu yapılması halinde gerçekleştirilmektedir. Buna göre, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Ulusal Meclis/Senato Başkanı veya 60 milletvekili/senatör, bir yasanın kabulünden itibaren 15 gün içinde başvuru yaptığı takdirde Anayasa Konseyi tarafından uygunluk denetimi yapılmaktadır. Anayasanın 61. maddesi uyarınca, Konsey ilgili başvurunun yapıldığı tarihten itibaren 1 ay içinde kararını bildirmek zorundadır; hükümetin talebi üzerine bu süre sekiz gün olabilmektedir. Konseyin kararı bağlayıcı olmakla birlikte, temyiz yolu açıktır. Konseyin parlamentoda kabul edilen bir yasanın Anayasaya aykırı olduğuna karar vermesi halinde, yasa iptal edilir ve yayımlanmaz.⁴²

Yasa teklifi Senatoda kabul edildikten sonra, Fransa Cumhurbaşkanlığından yapılan bir basın açıklamasıyla Sarkozy'nin teklifi 15 gün içerisinde imzalayacağı duyurulmuştur. Bunun üzerine, sekiz gün sonra 31 Ocak 2012 günü, yasaya karşı çıkan Senatörler Jacques Mézard ve Nathalie Goulet'in öncülüğünde, 77 senatör ve 65 milletvekili tarafından Anayasa Konseyine iptal başvuruları yapılmıştır.

⁴¹ Ömer Engin Lütem, a.g.k., s.51.

⁴² Fiche No 32: La Procédure Législative, a.g.k.

Milletvekillere ait başvuru dilekçesinde, Fransız Anayasasında yasa koyucuya tarihsel gerçeği formüle etme ve suçun ihlalini cezalandırma yetkisinin verilmediği, Fransa Parlamentosunun Avrupa Konseyinin geçmiş suçları değil, günümüz suçlarını cezalandıran 2008 Çerçeve Kararını görmezden gelmeyeceğini kaydetmektedir. Dilekçede özetle, yasamanın kendi yetki alanını, güçlerin ayrılığı ilkesini, “aşırı ölçüde hafife indirgeme” gibi muğlak ölçütlerle suç ve cezaların yasallığı ilkesini ve 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinin 8. maddesini ihlal ettiği, soykırım inkârının cezalandırılmasının gereksiz olduğu ve çok sayıda yazarın tarihi olayları tartışmayı gerekli gördüğü belirtilmiştir.⁴³

Bunlara ilaveten, yasanın 1789 Bildirisinin 11. Maddesinde güvence altına alınan iletişim özgürlüğünü ihlal ettiği, araştırma özgürlüğünü gözetmediği, “Fransız kanunlarında tanınan” soykırım suçları ile insanlığa karşı işlenen diğer suçlar arasında ayırım yaparak eşitlik ilkesini dikkate almadığı kaydedilmiştir. Ayrıca Anayasanın 4. maddesinde yer alan “egemenlik ve demokrasi ilkeleri” istisna olmak kaydıyla siyasi partilerin faaliyetlerini serbestçe sürdürmelerine ilişkin kuralın gözetilmediği de vurgulanmıştır. Buna göre, kamuya açık alanlardaki söylemlerin cezalandırılması siyasi partilerin faaliyetlerine ket vurabilecektir. Bu bağlamda, Türkiye’nin AB üyeliği sıklıkla Ermeni “soykırımı”nın tanınması ile ilişkilendirildiğinden bu konudaki herhangi bir tartışma suç kapsamına girebilecektir.⁴⁴

Burada şu hususu vurgulamak gerekir: Fransa’da “Anayasa” terimi geniş anlamda sadece anayasa metnini değil, *bloc de constitutionnalité* olarak bilinen normların yer aldığı başlangıç kısmını da kapsamaktadır. Anayasallık bloku, ifade özgürlüğü gibi ilkeleri teyit eden, Fransa’nın tüm dünyaya kazandırdığı 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisini de içermektedir.

Senatörler de iptal başvurularında benzer mülahazalara yer vermiştir. Anayasal özgürlüklerin koruyucusu olan Anayasa Konseyi, başvuruları 28 Şubat 2012’de karara bağlayarak yasayı iptal etmiştir. Konsey, kararında ifa-

⁴³ Fransa Anayasa Konseyi, “Saisine par 60 députés - 2012-647 DC”, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/les-decisions/acces-par-date/decisions-depuis-1959/2012/2012-647-dc/saisine-par-60-deputes.104954.htm>

⁴⁴ A.k.

de ve iletişim özgürlüğü ilkelerinin uygulanmasına ilişkin kısıtlamaların gereklilik, uygunluk ve amaçla orantılılık ilkelerini gözetmesi gerektiği ve bunların ihlalinin anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle 1. maddeyi ve onun ayrılmaz bir parçası olan 2. maddeyi iptal ettiğini açıklamıştır.⁴⁵

3. Fransa Parlamentosu ve Hafıza Yasaları

Hafıza yasalarını (*loismémorielles*), belirli suçların veya zarar veren eylemlerin sonucunda acı çeken veya hayatını kaybeden kişileri anmak veya toplumsal hafızaya yerleştirmek amacıyla çıkarılan yasalar şeklinde tanımlayabiliriz. Fransa’da hafıza yasası kavramı, söz konusu yasaların 2005’te tarihçiler başta olmak üzere kamuoyunda tartışma yaratması üzerine kullanılmaya başlanmıştır. Fransa Parlamentosunun aşağıda detaylarına değineceğimiz 2008 Accoyer Raporu, hafıza yasalarını “geçmişteki acıları tanıyarak öyle ya da böyle adaleti sağlamak amacıyla, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suç gibi günümüze ait hukuki kavramları kullanarak tarihi “anlatma”, hatta nitelendirme” iradesini taşıyan yasalar biçiminde tanımlamaktadır.⁴⁶

Fransız Senatör Hyest tarafından hafıza yasası olarak nitelendirilen Fransız yasaları şunlardır:⁴⁷

- 13.07.1990 tarihli ve 90-615 sayılı tüm ırkçı, antisemitist ve yabancu düşmanlığı eylemlerinin önlenmesine ilişkin yasa (Gayssot Yasası);
- 18.10.1999 tarihli ve 99-882 sayılı “Kuzey Afrika’da yürütülen

⁴⁵ Fransa Anayasa Konseyi, “Décision N° 2012-647 DC du 28 février 2012”, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/les-decisions/acces-par-date/decisions-depuis-1959/2012/2012-647-dc/decision-n-2012-647-dc-du-28-fevrier-2012.104949.html>

⁴⁶ Fransa Ulusal Meclisi, “Mission d’Information sur les questions mémorielles”, 18.11.2008, http://www.assemblee-nationale.fr/13/dossiers/mi_questions_memorielles.asp, s.14, Son Erişim: 27.12.2011.

⁴⁷ Jean-Jacques Hyest, Rapport N°429 (2010-2011), <http://www.senat.fr/rap/110-429/110-4291.pdf>, s.15.

- operasyonlarda” ibaresinin “Cezayir Savaşında veya Tunus ve Fas’taki mücadelelerde” ibaresi ile değiştirilmesine ilişkin yasa (bahse konu yasa ile Fransız Maluliyetten dolayı askeri emeklilik ve savaş mağdurları yasasında değişiklik yapılmıştır);
- 10.07.2000 tarihli ve 2000-644 sayılı Fransız devletinin ırkçılık ve Yahudi karşıtlığı mağdurlarının anısına ulusal gün tesis edilmesine ilişkin yasa;
 - 29.01.2001 tarihli ve 2001-70 sayılı 1915 Ermeni soykırımının tanınmasına ilişkin yasa (Ermeni Yasası);
 - 21.05.2001 tarihli ve 2001-434 sayılı köle ticaretinin insanlığa karşı suç sayılmasına ilişkin yasa (Taubira Yasası);
 - 23.02.2005 tarihli ve 2005-158 sayılı ülkesine iade edilen Fransız vatandaşların ulusal katkısının ve Ulusun tanınmasına ilişkin yasa (Mekachera Yasası).

Fransız kamuoyunda, ilk olarak, 23.02.2005 tarihli ve 2005-158 sayılı yasanın 4. maddesinin okul müfredatı ve ders kitaplarında “sömürgeleştirilenin hak ettiği şekilde olumlu gösterilmesi”ne ilişkin hükmü tarihçilerin tepkisini çekmiştir.⁴⁸ İkinci olarak, bundan birkaç ay sonra, ödüllü bir Fransız tarihçi, Oliver Pétré Grenouilleau, bir röportajında, köle ticareti ve kaçakçılığının tanınmasına ilişkin 21.05.2001 tarihli ve 2001-434 sayılı yasanın meşruiyetini sorgulayan ifadeler kullandığı için dava edilmiştir. Grenouilleau, *Le Journal-du Dimanche* gazetesinde yayımlanan röportajda köle ticaretinin soykırım olarak düşünülmemesi gerektiğini ve köle ticaretinin insanları yoketmeye yönelik olmadığını söylemiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Taubira Yasası olarak bilinen sözkonusu yasa kapsamında, Atlantik köle ticareti insanlığa karşı

⁴⁸ Anılayanın 4.maddesi, 15.02.2006 tarihli ve 2006-160 sayılı bir kararname ile aşağıdaki gibi değiştirilmiştir: “Üniversitelerin araştırma programları Fransa’nın denizaşırı, özellikle Kuzey Afrika’daki varlığına ilişkin tarihine hak ettiği değeri verir. Fransa ve dışında mevcut sözlü ve yazılı kaynaklara ilişkin işbirliği teşvik edilir.” Bkz. Legifrance, “Loi N. 2005-158 du 23 Février 2005 portant Reconnaissance de la Nation et Contribution Nationale en Faveur des Français Repatriés, Değişik 05.02.2011, <http://www.legifrance.gouv.fr/affich-Texte.do?cidTexte=JORFTEXT00000444898&dateTexte=>, Son Erişim: 27.12.2011.

işlenmiş suç sayılırken Afrika ülkeleri arasında sürdürülen köle ticaretine değinilmemektedir.

Bu gelişmeler karşısında 19 saygın tarihçi, sosyolog ve filozof bir araya gelerek hafıza yasalarını protesto etmek amacıyla, 13 Aralık 2005 tarihinde *Libération* gazetesinde yayımlanan “Libertépourl’ histoire” (Tarih İçin Özgürlük) başlıklı bir dilekçe kaleme almışlardır: “*Tarih günümüz siyasetinin kölesi olmamalıdır. (...) Tarih yasal bir obje değildir. Özgür bir ülkede, tarihsel gerçeği tanımlama hakkı ne Parlamente’ye, ne de yargı makamlarına aittir. Devlet politikası, en iyi niyeti taşısa dahi, tarih politikası değildir.*”⁴⁹

Dilekçede, tarihçileri yaptırıma tabi tutarak özgürlüğünü kısıtlayan, araştırma konularını ve bulguları empoze eden hükümler içerdiği gerekçesiyle Fransa’da yürürlükte bulunan dört hafıza yasasının (1990 Gayssot, 2001 Ermeni, 2001 Taubira ve 2005 Mekachera Yasaları) iptali istenmiştir. Dilekçede imzası bulunan kişiler Ocak 2006’da Tarih İçin Özgürlük Derneğini (*L’Association LibertéPourL’Histoire*) kurmuşlardır. Aynı grup, 2006 yılında Ermeni soykırımını iddialarının inkârının cezalandırılmasını öngören yasa teklifinin Ulusal Meclis gündemine alınmasını protesto eden bir bildiri yayımlamışlardır.

Bunun üzerine, Mart 2008’de Ulusal Meclis Başkanı Bernard Accoyer başkanlığında oluşturulan 33 üyeli Araştırma Komisyonu (*mission d’Information sur les questions mémorielles*) parlamentonun hafıza yasalarındaki rolünü ve tarihsel konuları ele alan bu yasaların etkilerini incelemeye başlamıştır. Komisyonun 18 Kasım 2008 tarihinde açıkladığı 480 sayfalık raporda, Parlamentonun görevinin, tarihsel olayları tanımlayan veya haklarında hükümler veren yasalar kabul etmek olmadığı, ceza yaptırımını içeren yasaların öğretmenlerinve araştırmacıların bağımsızlıklarını Anayasaya aykırı şekilde tehdit edebileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte, Fransa Parlamentosunun geçmişte çıkardığı hafıza yasalarının geçerliliğinin sorgulanmadığı vurgulanmakta, fakat Parlamentonun tarihsel olayları tanımlayan veya cezai yaptırım öngören kanunları kabul etme yetkisine sahip olmadığı, Anayasanın 34-1 maddesinin

⁴⁹ “Libertépourl’ histoire, ” *Libération*, 13.01.2005, <http://www.liberation.fr/tribune/0101551004-liberte-pour-l-histoire>, Son Erişim: 26.12.2011.

miş hakkında yasa yapamaz” ve “yanlış yapılan tarih yorumları ayrımcı politikaları ve dolayısıyla nefret ve ırkçılığı tetikleyebilir” ifadeleri yer almaktadır.⁵⁵ Öte yandan, Avrupa Parlamentosu 1987 yılında kabul ettiği bir kararla Ermeni soykırımını iddialarını resmen tanımıştır.⁵⁶ Avrupa Adalet Divanı, 2003 ve 2004’te gördüğü iki davada, bahsi geçen Karara atıfta bulunulması üzerine, Avrupa Parlamentosunun bu kararının “tamamen siyasi nitelikli” olduğu ve AB kurumlarının söz konusu karara riayet edeceği gibi bir beklentiye yöleçamayacağı gerekçesiyle davacıların tazminat istemini reddetmiştir.⁵⁷ Bununla beraber, resmen AB üyelik müzakereleri kapsamında yer almayan konular, üst düzey AB yetkilileri tarafından veya ikili siyasi ilişkilerde zaman zaman gündeme gelebilmektedir.

4. AB Çerçeve Kararı,

Yasa Teklifinin Çerçevesini Oluşturabilir mi?

Yasa teklifinin gerekçesinde Fransız hukukunun AB hukuku ile uyumlaştırılması ihtiyacından söz edilmektedir. Bu bağlamda, yasa teklifinin hukuki meşruiyet kaynağı, Avrupa Birliği Konseyinin 28 Kasım 2008 tarihli ve 2008/913/JHA sayılı “Belirli Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Biçimleri ve İfadeleri ile Ceza Hukuku Yoluyla Mücadele için AB Çerçeve Kararı”dır.⁵⁸ Söz konusu Çerçeve Kararı, Avrupa Birliğinin üçüncü sütun hukuku kapsamında yapılmış bir düzenlemedir. Maastricht Antlaşması sonrasında, AB ceza huku-

⁵⁵ Avrupa Parlamentosu, “Resolution of 2 April 2009 on European Conscience and Totalitarianism,” <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0213&language=EN&ring=P6-RC-2009-0165>, Son Erişim: 05.01.2012.

⁵⁶ Avrupa Parlamentosu, “Resolution on the opening of accession negotiations with Turkey, P6_TA(2005)0350, 28.09.2005).

⁵⁷ Case C-18/04 P, Krikorian et al. v. European Parliament et al., European Court of Justice, October 29, 2004.

⁵⁸ Çerçeve Kararlar, 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile kaldırılmıştır. Ancak, bu tarihe kadar yürürlükte olan Çerçeve kararlar, değişikliğe uğramadığı veya direktiflerle değiştirilmedikçe varlığını sürdürecektir. Dolayısıyla, Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Çerçeve Kararı halen geçerliğini korumaktadır.

ku alanında, terörizm, organize suçlar, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı alanlarında Ortak Eylemler kabul edilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadeleye ilişkin ilk düzenleme, AB Konseyince 15 Temmuz 1996 tarihinde kabul edilen Ortak Eylemdir. Söz konusu metin, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı kavramlarını detaylı bir şekilde açıklıyor, fakat üye ülkeler bakımından güçlü bir yükümlülük içermiyordu. 2001 Amsterdam Antlaşması sonrasında AB ceza hukuku alanında Ortak Eylemlerin yerini daha güçlü bir araç olan Çerçeve Kararlar almıştır. AB Komisyonu, üye ülkelerin ırkçılık ve yabancı düşmanlığının cezalandırılmasına ilişkin ulusal mevzuatlarının uyumlaştırılması amacıyla, 26 Mart 2002’de AB Konseyine bir Çerçeve Kararı tasarısı sunmuştur.⁵⁹

AB üyesi ülkeler, ifade özgürlüğünün korunması ile vatandaşların ırkçılık ve nefret cinayetlerinden korunması arasındaki denge konusunda farklı görüşlere sahip olduğundan, Çerçeve Kararı tasarısı altı yıl süren müzakereler sonunda kabul edilebilmiştir. 2007 başlarında AB Dönem Başkanlığına geçen Almanya’nın girişimleriyle yeniden canlandırılan tasarı, kabul edildiği zaman AB diplomatları tarafından “minimalist bir uzlaşma” olarak adlandırılmıştır.⁶⁰ Tarihsel tecrübeleri nedeniyle ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve Yahudi karşıtlığı (anti-Semitizm) içeren söylemlerin yasaklanması konusunda özel bir hassasiyeti olan Almanya karşısında ifade özgürlüğünün daha önemli olduğunu düşünen İngiltere gibi ülkeler tasarıya karşı çıkmıştır. Süreç içerisinde, Ermeni lobileri “Ermeni soykırımı”nın tasarıya dahil edilmesi için uğraş verirken bazı üye ülkeler “komünizm suçlarının” inkârının cezalandırılmasını istemiştir.⁶¹ Eskiden komünizmle yönetilen Baltık ülkeleri, Sovyet döneminde Stalin

⁶⁰ Dan Bilefsky, “EU Adopts Measure Outlawing Holocaust Denial,” *New York Times*, 19.04.2007,

http://www.nytimes.com/2007/04/19/world/europe/19iht-eu.4.5359640.html?_r=1, Son Erişim: 28.12.2011.

⁶¹ Tobias Buck, “Holocaust Law Leaves Many Dissatisfied” *Financial Times*, 20 Nisan 2007. Örneğin, Letonya’nın, Çerçeve Karara ekli, nihai metnin “Totaliter Komünist rejim”in işlediği ırkçı içerikli suçları kapsamamasına ilişkin beyanı için bkz. AB Konseyi, “Statement to be Entered in the Minutes of the Council,” 26.11. 2008, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st16/st16351-re01.en08.pdf>, Son Erişim: 03.02.2012.

tarafından işlenen katliamların da cezalandırılmasını talep ettiklerinde, AB üyesi ülkelerin büyük bölümü buna karşı çıkarak AB mevzuatının tarihsel yanlışları düzeltmeye çalışan gruplarca kullanılmasından endişe duyduklarını kaydetmiştir.⁶² Sonuçta kabul edilen nihai metin tüm üye ülkelerin beklentilerini karşılamasa da, bunlar arasında belli bir denge sağlamaya çalışmıştır.

Üye devletlerin sözkonusu Çerçeve Kararı iç hukuklarına aktarmaları için 28 Kasım 2010 tarihine kadar süre öngörüldüğü halde, Nisan 2011 itibariyle Karara uyan ülke sayısı birkaç taneyi geçmemiştir. Kararın ekinde yer alan beyanlardan da anlaşıldığı üzere, alman önlemler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. İngiltere, İrlanda, Hollanda, Danimarka ve İsveç açıkça Çerçeve Kararın 1. maddesinin 1(c) ve 1(d) bentlerini kabul etmemişlerdir.⁶³

Nihai metnin 1. maddesinin 1c bendi uyarınca, üye ülkeler“ırk, renk, din, soy veya etnik kökeninden ötürü bir grup insan veya böyle bir grubun bir mensubuna karşı şiddet ya da düşmanlığı teşvik edecek biçimde, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünün 6 ila 8. maddelerinde tanımlanan soykırım suçlarını, insanlığa karşı işlenen suçları ve savaş suçlarını kamuya açık alanlarda övmek, inkâr etmek veya ağır ölçüde önemsizleştirmek” şeklindeki kasıtlı davranışların cezalandırılmasını sağlamak amacıyla ulusal mevzuatlarında gerekli önlemleri almak zorundadır. Çerçeve Karar, üye ülkelere bu suçlar için yasal mevzuatlarında öngöreceklere ceza konusunda takdir payı bırakmıştır. Üye ülkeler, ceza gerektiren davranışları tespit ederken, bunları ya “kamu düzenini bozması” ya da “tehditkâr, kötüleymci veya hakaretamiz nitelikte olması”na göre değerlendirecektir. Çerçeve Kararı, bunların dışındaki davranışlar için ceza uygulaması öngörmemiştir. 1. Madde kapsamındaki suçlar için 1 ilâ 3 yıl hapis cezası öngörülmektedir.

1. maddenin 4. fıkrası uyarınca, herhangi bir üye ülke Çerçeve Kararı kabul ederken ya da daha sonra yapacağı bir beyanla, 1(c) ve 1(d) bentlerinde belirtilen suçları yalnızca ilgili üye ülkenin ulusal mahkemesinin veya ulusla-

⁶² Dan Bilefsky, a.g.k.

⁶³ LuigiCajani, “Adoption of theEuropean Framework Decision, ” 17.05.2011, http://www.lph-asso.fr/index.php?option=com_content&view=article&id=162:adoption-de-la-decision-cadre-europeenne-au-17-mai-2011&catid=53:actualites&Itemid=170&lang=en, Son Erişim: 28.12.2011.

rarası bir mahkemenin nihai kararıyla sabit ise ceza kapsamına alabilecektir. Fransa, kararın kabulü sırasında yaptığı bir beyanla “yalnızca uluslararası bir mahkemenin nihai kararlarıyla tespit edilmiş” soykırımı önemsizleştirme veya inkârı suçlarının cezalandırılacağını kayda geçirmiştir. İnkâr yasası bu beyana sadık kalarak hazırlansa idi, Ermeni soykırımı iddialarının inkârını, bu konuda verilmiş herhangi bir uluslararası mahkeme kararı olmadığından, cezalandırmak mümkün olmayacaktı.

Nitekim, 1948 Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi soykırım ile ilgili en kapsamlı uluslararası metin olma özelliğini korumaktadır. Bahsekonu Sözleşme, soykırım suçunun niteliğini, hangi eylemlerin, hangi yetkili makamlar tarafından soykırım şeklinde nitelendirilebileceğini ayrıntılı olarak düzenlemektedir. Sözleşme hükümlerine göre, soykırım suçunun işlenip işlenmediği konusunda karar vermeye yetkili olan üç mahkeme soykırım suçunun işlenmiş olduğu ülkenin yetkili mahkemesi; usulüne uygun biçimde yetkilendirilmiş uluslararası bir ceza mahkemesi veya anlaşmazlığa taraf ülkelerden birinin talep etmesi durumunda Lahay'deki Uluslararası Adalet Divanıdır. Geçmişte bu hükümler uyarınca, Naziler Nürnberg ve Malines mahkemelerinde, Ruanda'da soykırım suçunu işleyenler Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesinde; Srebrenica'da soykırım suçunu işleyenler ise Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinde yargılanmışlardır.⁶⁴ Ermeni soykırımı iddiaları için böyle bir durum söz konusu değildir.

Fransız yasa koyucuları inkâr yasasını kaleme alırken sadece uluslararası hukuk normlarını değil, ifade özgürlüğü başta olmak üzere temel haklarla ilgili Avrupa normlarını gözardı etmişlerdir. Çerçeve Karar'da uyulması gerektiği belirtilen Avrupa Birliği Antlaşmasınının 6. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin özellikle 10. ve 11. maddeleri ile Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 2. ve 6. kısımlarında yer alan temel haklar ve ilkeler yasa teklifinde yeterince dikkate alınmamıştır. Ayrıca, Çerçeve Kararın 7. maddesinde, Kararın, üye ülkelerin ifade özgürlüğü ve dernek kurma özgürlüğü dâhil ol-

⁶⁴ Yaşar Yakış, “AB'nin Bir Çerçeve Kararında Soykırımı İnkâr Suçu,” *Ermeni Araştırmaları*, No:37-38, 2011.

mak üzere Avrupa Birliği Antlaşması'nın 6. maddesinde yer alan temel hakları ve temel hukuki ilkeleri gözetme yükümlülüğünü değiştirme etkisi doğurmayacağına ilişkin hüküm de ihmal edilmiştir.

Avrupa Adalet Divanı, Çerçeve Kararların niteliği ve hukuki sonuçları hakkındaki hükmünü verdiği 16 Haziran 2005 tarihli *Pupinodavas* (C-105/03) kararında, “Çerçeve Kararın, temel hakları (...) gözetecek şekilde yorumlanması gerektiğini” belirtmiştir. Kararda, ilaveten “Ulusal Mahkeme, ulusal mevzuatı mümkün olduğunca Çerçeve Kararın lafzı ve amacı doğrultusunda göz önünde bulundurmak ve yorumlamakla yükümlüdür” denilmektedir.⁶⁵ Dolayısıyla, Fransa, Avrupa normları gereğince, Çerçeve Kararı mevzuatına aktarırken ifade özgürlüğünün kullanımını zedeleyecek düzenlemeler yapmaktan kaçınmak zorundadır. Fransa makamları, buna ek olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde (AİHS) öngörülen düşünce ve ifade özgürlüğü ilkesini gözetmekle yükümlüdür.

İfade özgürlüğü ile nefret söylemi arasında hassas bir denge bulunmaktadır. AİHS'nin 10. maddesi ifade özgürlüğünü düzenlerken, 17. madde Sözleşmenin temel fikirlerine aykırı olan söylemleri yasaklamaktadır. Madde 10(1) kapsamında herkes görüşlerini ifade etme özgürlüğüne sahiptir. Madde 10(2) uyarınca, ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin haklı olması için yasalarda öngörülmesi, meşru bir amaç taşıması ve “demokratik bir toplumda gerekli” olması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bu konudaki içtihadından örnek vermek gerekirse; 1938 doğumlu İngiliz bir tarihçi olan D.I., 1992'de Münih Yerel Mahkemesince iki yıl önceki bir söyleminde gaz odalarının hiç var olmadığı, bugün Auschwitz'de sergilenen gaz odalarının sahte olduğu ve Almanların o güne dek bir düzmece için 16 milyon Mark vergi ödediği şeklindeki ifadelerinden ötürü mahkum edilmiştir.

Bahse konu Mahkeme, “Nazi rejimi altında Yahudilerin öldürüldüğünü in-

⁶⁵ Eur-Lex, Case C-105/03, “Criminal Proceeding against Maria Pupino”, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62003CJ0105:EN:HTML>, 16.06.2005. Çerçeve Kararların hukuki niteliği ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Alicia Hinarejos, “On the Legal Effects of Framework Decisions and Decisions: Directly Applicable, Directly Effective, Self-executing, Supreme?,” *European Law Journal*, C: 14, No:5, 2009.

kâr eden herkes öldürülen Yahudilerin hatırasına hakaret ve bu hatırayı karalama suçu işlemiştir” diyerek tarihsel olayların inkârının ifade özgürlüğünün koruma alanına girmediği gerekçesiyle D.I.’yı Alman Ceza Kanununa dayanarak mahkûm etmiştir.⁶⁶ Münih Bölge Mahkemesi de, Yerel Mahkemenin kararını onayarak temyiz başvurusunu reddetmiştir.⁶⁷ Bunun üzerine, D.I. 1994’te AİHS’nin 6. maddesine (adil yargılanma) ve 10. maddesine (ifade özgürlüğü) dayanarak Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurmuştur. Komisyon, AİHS’nin 17. maddeye atıfta bulunarak başvuru sahibinin mahkûm edilmesinde yeterli hukuki şartların bulunduğunu, başvuru sahibinin ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin “demokratik bir toplumda gerekli” görüldüğünü kaydetmiş ve başvuruyu reddetmiştir. AİHM’nin, *uluslararası hukukta kabul edilen Yahudi soykırımı ile ilgili nefret söylemleri konulu davalarda üye ülkelere takdir payı bıraktığı* söylenebilir.

Sonuç

Her ülkenin insanlığa karşı işlenmiş suçlara ilişkin kolektif hafızası farklılık göstermektedir. Bu durumda, Fransa Parlamentosunun uluslararası hukukta tanımlanmış ölçütleri, evrensel normları ve Avrupa normlarını dikkate almadan, iç ve dış mülahazaların yönlendirmesiyle yasama alanına girmeyen bir konuda yasa yapması, ikili ilişkilerin bozulmasına ve ülkede yaşayan toplulukların birbirini ötekileştirmesi gibi tehlikeli sonuçlara yol açabilecek nitelikte idi.

Fransız mevzuatını AB ceza hukuku ile uyumlaştırmayı amaçladığı belirtilen, ancak gerçekte siyasi mülahazalarla kabul edilen inkâr yasası, meşruiyet

⁶⁶ Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, D.I. vs. Germany. Ret kararı. Başvuru No. 26551/95, Haziran 1996.

⁶⁷ Alman yargısının nefret söylemleri ve Yahudi soykırımının inkârı ile ilgili içtihadı için bkz. Winfried Brugger, “The treatment of hatespeech in German constitutional law (part II),” *German Law Journal*, C: 4, No.1, Ocak 2003, http://www.germanlawjournal.com/pdf/Vol04No01/PDF_Vol_04_No_01_01-44_Public_Brugger.pdf, Son Erişim: 15.05.2012.

kaynağı olan AB Çerçeve Kararında yer alan ölçütler dikkate alınmaksızın selektif bir yaklaşımla kaleme alınmıştır. Fransa Parlamentosu, Çerçeve Kararı ulusal mevzuatına aktarıırken, Fransız parlamenterlerin de deyimleriyle kendi tarihiyle yüzleşmekten kaçınarak yalnızca Fransız yasalarında tanınan soykırımları, diğer bir deyişle Yahudi soykırımı ve Ermeni soykırımı iddialarını kapsam altına almıştır.

Fransa Anayasa Konseyi, ifade ve araştırma özgürlüğüne ket vuran inkâr yasasını, Anayasa hükümleri doğrultusunda iptal ederek Fransa'nın güçlü hukuk geleneğini muhafaza etmiştir. Söz konusu karar dikkate alındığında, Fransız yasa koyucuların bundan sonra konuya ilişkin olarak *yasalaştırmak istedikleri* tasarı ve teklifleri, soykırım suçlarını salt Fransız hukukunda tanınan soykırımlar ile sınırlandırmadan daha bütüncül, uluslararası hukuk ve AB Çerçeve Kararı ile uyumlu bir perspektifte hazırlamaları mümkün görünmektedir.